

Janina Mazur

Kraków

Dydaktyka historii na Uniwersytecie Pedagogicznym (Wyższej Szkole Pedagogicznej, Akademii Pedagogicznej) w Krakowie w okresie przemian edukacyjnych

Abstract

The article has a documentary character. Its author presents various forms of activity of the employees from the Department of History Didactics of the Pedagogical University of Cracow in the period of considerable educational changes that were taking place in the last two decades. Their actions were related to the increasing needs of the teachers' circles (not only in Poland) as well as the transformations of the discipline itself. On the basis of a rich factual material, the author of the article points to the directions of modernization as well as engagement into the current transformations of the history education. The article ends with a short reflection on M.A. theses from the field of history didactics and education that were written in the Institute of History in the years 1992–2010.

Key words: history of Poland in the years 1989–2013, history didactics, Pedagogical University of Krakow

Z dużym zainteresowaniem zapoznałam się z wydaną niedawno pozycją: *Dzieje dydaktyk przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*¹, a zwłaszcza z jej częścią poświęconą dydaktyce historii².

Uczyniłam to nie tylko ze względów merytorycznych, ale też osobistych, ponieważ właściwie całe moje życie zawodowe związane było z tym wszystkim, co szeroko można nazwać przemianami w edukacji historycznej i dydaktyce historii³. Tak

¹ *Dzieje dydaktyk przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, red. J.R. Paśko, K. Potyrała, J. Zieliński, Kraków 2011.

² C. Nowarski, *Dzieje dydaktyki historii*, [w:] ibidem, s. 95–110.

³ Pojęcia te są wieloznaczne i nieostre. Tutaj proponuję pod pojęciem „edukacja historyczna” rozumieć szeroko pojmowaną działalność praktyczną, prowadzoną w przewadze w szkołach, związaną z upowszechnianiem wiedzy historycznej, zaś pod pojęciem dydaktyki historii dziedzinę wiedzy zajmującą się edukacją historyczną oraz dyscypliną naukową, badającą procesy edukacyjne i społeczną percepcję historii. Zob. *Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, red. J. Maternicki, Warszawa 2004, hasła:

się składa, że od lat 60. XX w., gdy po studiach rozpoczynałam pracę w szkole⁴, dziedziny te ulegały niemal ciągłym przeobrażeniom i proces ten wydaje się nadal niezakończony. Ogromne przyspieszenie zmian w edukacji, i to zarówno o charakterze jakościowym, jak i organizacyjnym, przypadło jednak na koniec XX i początek XXI wieku, w związku z przeobrażeniami politycznymi tego okresu w naszym kraju. Za zmianami edukacyjnymi musiały nadążać dydaktyki szczegółowe, w tym dydaktyka historii, która zresztą w pewnym sensie nawet je wyprzedzała, poszukując swojego dookreślenia i miejsca wśród nauk humanistycznych⁵. Szybko postępujące procesy modernizacyjne systemu kształcenia (zmiany w zakresie treści, celów, modelu kształcenia, oczekiwań wobec nauczycieli) tendencje te modyfikowały i przyspieszały, bardziej zbliżając dydaktykę historii i uprawiających tę dyscyplinę w szkołach wyższych do potrzeb praktycznych środowisk oświatowych.

Mój związek z Uczelnią przypadł na okres intensywnych przeobrażeń edukacyjnych, a co za tym idzie, dostosowywania dydaktyki historii do nowych warunków i potrzeb, zarówno już pracujących nauczycieli, jak i przygotowujących się do zawodu studentów. Wymagało to często nowych rozwiązań organizacyjnych, zwłaszcza w zakresie form kształcenia i doskonalenia nauczycieli, współdziałania z instytucjami oświatowymi, zmian w kształceniu studentów (np. usytuowania praktyk), pogłębionej refleksji teoretycznej. Ponieważ we wspomnianym artykule Czesława Nowarskiego działania te zostały potraktowane bardzo ogólnie, a bliskie mi są myśli wyrażone we *Wstępie* do tomu, iż należy „ocalić od zapomnienia wszystko to, co wiąże się z dziejami dydaktyk przedmiotowych na Uniwersytecie Pedagogicznym”, a co za tym idzie pokazać „obecnym i przyszłym pokoleniom, jak na tej Uczelni tworzyły się i rozwijały dydaktyki przedmiotowe i jaki wkład mieli w to poszczególni pracownicy”⁶. spróbuję ten obraz uzupełnić. Chciałabym w sposób bardziej szczegółowy potraktować okres końca XX i początku XXI w., okres, jak już wspomniałam, wielu ważnych przemian edukacyjnych, w tym przemian w edukacji historycznej. Czy i jak reagowaliśmy na te przemiany? Co cechowało naszą pracę w Zakładzie Dydaktyki Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) w Krakowie? Jak można podsumować ten okres?

„edukacja „historyczna”, „dydaktyka historii”; J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1994, s. 10 i n.

⁴ Jestem absolwentką studiów historycznych i studiów doktoranckich na WSP w Krakowie, nauczycielką historii w różnych typach szkół, pracownikiem naukowym w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (później Centrum Doskonalenia Nauczycieli) w Krakowie; w latach 1988/1989–2006/2007 pracownikiem naukowym w Zakładzie Dydaktyki Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) w Krakowie, a także kierownikiem tegoż Zakładu w latach 1994–2000 (w latach 1994–1997 pełniłam obowiązki kierownika Zakładu).

⁵ Zob. C. Majorek, C. Nowarski, J. Ruchała, *Unowocześnienie dydaktyki historii. Studia teoretyczne i badania empiryczne*, Kraków 1990; J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, op. cit.

⁶ J.R. Paško, *Wprowadzenie*, [w:] *Dzieje dydaktyk przedmiotowych...*, op. cit., s. 6.

Próbując odpowiedzieć na te pytania, szukałam słów-kluczy, które pozwoliłyby go określić. Wydało mi się, że mogą to być takie słowa, jak: „otwartość”, „zaangażowanie”, „modernizacja”, przy czym ich zakres znaczeniowy może być nieostry, gdyż niejednokrotnie się pokrywają i w pewien sposób uzupełniają. W tomie *Dydaktyka historii jako dyscyplina akademicka wobec wyzwania współczesności*⁷ pisałam:

Znajdujemy się współcześnie w okresie wielkich przewartościowań, poszukiwania modelu kształcenia i wychowania odpowiadającego wyzwaniom nie tylko teraźniejszości, ale i przyszłości, w którym znajduje się miejsce na rozważania o tym, jaką rolę powinna pełnić nauka o przeszłości. Stawiamy wiele pytań o jej zakres i funkcje w kształceniu młodych Polaków [...]. Wśród tych pytań niebagatelną rolę odgrywa pytanie o to, jakim powinien być nauczyciel historii, oraz jak go przygotować, aby mógł sprostać ciągle narastającym wyzwaniom⁸.

Było to wówczas podstawowe pytanie. Odpowiedzi na nie musiały szukać uczelnie kształcące nauczycieli, stawiali je sobie dydaktycy historii, np. na konferencjach naukowych, pojawiało się także, w dużej mierze w wymiarze praktycznym, w pracy Zakładu Dydaktyki Historii. Wymagało to od nas dużej otwartości, zarówno na wymagania formułowane przez władze oświatowe wszystkich szczebli, jak też na potrzeby środowiska nauczycielskiego, a także studentów, przygotowujących do podjęcia funkcji zawodowych w nowych warunkach.

Nasze włączanie się w ten nurt przemian polegało na współdziałaniu z regionalnymi instytucjami doskonalącymi nauczycieli – Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Krakowie, później Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie. Wyrażało się to m.in. członkostwem w Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli w Krakowie (J. Mazur) oraz w podejmowanych przez nią postępowaniach kwalifikacyjnych na stopnie specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania historii⁹, a także w organizowaniu studiów podyplomowych i innych form doskonalenia, pomagających nauczycielom w uzyskiwaniu awansu zawodowego¹⁰ i w upowszechnianiu nowych rozwiązań dydaktycznych.

W działaniach tych wychodziliśmy zresztą naprzeciw nie tylko polskim nauczycielom, ale także, z inicjatywy Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” Oddział

⁷ *Dydaktyka historii jako dyscyplina akademicka wobec wyzwania współczesności*, red. L. Kudła, C. Nowarski, Kraków 2008.

⁸ J. Mazur, *Literatura metodyczna wspomagająca warsztatowe przygotowanie studentów historii*, [w:] ibidem, s. 207–208.

⁹ Członkami zespołów kwalifikacyjnych w tym zakresie byli: prof. dr hab. J. Chroba-czyński i dr J. Mazur.

¹⁰ Zob. Zarządzenie nr 65 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 grudnia 1989 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków uzyskiwania przez nauczycieli stopni specjalizacji zawodowej. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Edukacji Narodowej nr 7, poz. 66–67; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2000 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli, Dziennik Ustaw nr 70 z dnia 24 sierpnia 2000 r., poz. 825.

w Krakowie, nauczycielom polonijnym, w przewodzie z państw Europy Wschodniej. W ramach organizowanych dla nich spotkań środowiskowych przybliżyliśmy przemiany w interpretacji treści historycznych i edukacji historycznej w Polsce, wskazując na ich współczesne uwarunkowania, pokazywaliśmy nowe tendencje w nauczaniu historii, zwracając szczególną uwagę na metody aktywne i nowe środki dydaktyczne, zapoznawaliśmy z praktyką nauczania historii w naszym kraju (hospitacje lekcji)¹¹.

W ramach III Forum Środowiskowego Polskich Historyków i Nauczycieli Historii z Europy Środkowo-Wschodniej pt. „Historia Polski po komunizmie – aspekty dydaktyczne” (1998) podejmowaliśmy następujące tematy:

- Przeobrażenia szkolnej edukacji historycznej na tle przemian ustrojowych i edukacyjnych w Polsce (J. Mazur);
- Zmiany w treściach kształcenia historycznego – analiza aktualnych programów i podręczników historii (J. Brynkus);
- Lekcja historii we współczesnej szkole (J. Mazur);
- Aktywne metody nauczania–uczenia się historii (J. Brynkus, P. Trojański);
- Drama w nauczaniu historii (P. Trojański; też w 2002);
- Praktyczne zastosowanie środków dydaktycznych w czynnościach nauczyciela i ucznia na lekcjach historii (L. Kudła).

Na IV Forum Środowiskowym Polskich Historyków i Nauczycieli Historii z Europy Środkowo-Wschodniej (1999) zaprezentowaliśmy następujące zagadnienia:

- Problematyka nauczania historii w Polsce na tle reformy systemu edukacyjnego i dążeń do integracji europejskiej (J. Mazur);
- Komputer w nauczaniu historii (J. Brynkus, P. Trojański);
- Ocena uczniów w nauczaniu historii (C. Nowarski);
- Demokracja i prawa człowieka w aktywnych metodach nauczania–uczenia się historii (J. Brynkus, P. Trojański);
- Tożsamość narodowa i regionalna – sfery działań nauczycieli i uczniów (L. Kudła);
- Nauczanie historii dziś i w perspektywie – dylematy dydaktyczne (dyskusja podsumowująca – moderator: J. Mazur).

Natomiast II Forum Środowiskowe Polskich Historyków i Nauczycieli Historii ze Wschodu (2001) poświęcone było w dużej mierze historii współczesnej Polski, w którą też wpisywały się tematy dydaktyczne, dotyczące przemian edukacyjnych w Polsce (J. Brynkus: *Zmiany w treściach kształcenia historycznego – analiza aktualnych programów i podręczników historii*; J. Mazur: *Współczesne uwarunkowania edukacji historycznej*).

Szerzej treści dydaktyczne były omawiane w ramach III Forum Historyków i Nauczycieli Historii z Europy Środkowo-Wschodniej i Rosji (2002) pt. „Aktywne metody nauczania historii”. W ramach tego spotkania realizowaliśmy takie tematy szczegółowe:

¹¹ Spotkania te były organizowane cyklicznie przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” Oddział w Krakowie, Ośrodek Oświaty i Kultury dla Polonii i Polaków z zagranicy i dotyczyły różnych, nie tylko dydaktycznych zagadnień, stąd też ich różnorodna numeracja. W artykule wymieniam tylko te, w których aktywnie uczestniczyliśmy.

- Rola historii regionalnej w zachowaniu tożsamości narodowej (J. Brynkus);
- W średniowiecznym Krakowie (warsztaty: J. Mazur);
- Metody aktywizujące a rzeczywistość szkolna (P. Trojański);
- Jak pracować z podręcznikiem? (C. Nowarski);
- Metoda projektów w edukacji historycznej (L. Kudła);

Również na IV Forum Oświaty Polonijnej zorganizowanym przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” pod hasłem: „Nauczanie języka i kultury polskiej w świecie jako wyzwanie XXI wieku” (2002) został zaprezentowany temat: „Historia i współczesność Polski w szkolnej edukacji” (J. Mazur)¹². Jego uczestnikami byli nauczyciele z różnych państw, w których istnieją skupiska polonijne. Wracając do działalności obejmującej polskich nauczycieli, nasze zaangażowanie w doskonalenie ich warsztatu dydaktycznego polegało też m.in. na opracowywaniu nowoczesnych materiałów metodycznych, w tym programów¹³, przewodników metodycznych¹⁴, podręczników i innych pomocy przystosowanych do nowego modelu kształcenia¹⁵.

Współpracowaliśmy aktywnie także z centralnymi władzami oświatowymi (Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu, później: Ministerstwem Edukacji Narodowej), pełniąc funkcje rzeczoznawców ds. podręczników (J. Mazur) oraz środków dydaktycznych (C. Nowarski, L. Kudła). Uczestniczyliśmy w pracach towarzystw i instytucji naukowych, w tym Komitetu Głównego Olimpiady Historycznej (J. Mazur); Komisji Dydaktycznej Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego (J. Mazur); Zarządu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego (J. Mazur, C. Nowarski); Komisji Dydaktyki Historii Komitetu Nauk Historycznych PAN, później Krajowej Komisji Dydaktyki Historii (C. Majorek, J. Mazur, C. Nowarski); Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych (L. Kudła, C. Nowarski). Współpracowaliśmy z terenowymi instytucjami doskonalenia nauczycieli i organizacjami społecznymi przy organizacji konkursów i olimpiad historycznych (J. Brynkus, J. Mazur).

Nowy system nauczania historii (różne typy szkół: szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum; wprowadzenie podstawy programowej, a co za tym idzie,

¹² Zob. J. Mazur, *Historia i współczesność Polski w szkolnej edukacji*, „Wspólnota Polska” 2002, nr 2.

¹³ Zob. J. Mazur, M. Wilczyński, Z. Noga, B. Baran, *W rodzinie, w Polsce, w Europie. Program przedmiotu historia i społeczeństwo dla klas IV–VI szkoły podstawowej*, Warszawa 1999; R. Szuchta; P. Trojański, *Holocaust. Program nauczania o historii i zagładzie Żydów na lekcjach przedmiotów humanistycznych w szkołach ponadpodstawowych*, Warszawa 2000.

¹⁴ J. Mazur, *Uczymy historii. Poradnik. Klasa V*, Warszawa 1997; idem, *Uczę historii w klasie 1 gimnazjum*, Warszawa 2000; idem, *Ludzie społeczeństwa cywilizacje, cz. III, Poradnik dla nauczyciela liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Warszawa 2003; J. Mazur, W. Mazur, *Ludzie – społeczeństwa – cywilizacje, cz. III, Scenariusze lekcji*, Warszawa 2005.

¹⁵ *Holokaust. Lekcja historii. Zagłada Żydów w szkolnej edukacji*, red. J. Chrobaczyński, P. Trojański, Kraków 2004; R. Szuchta, P. Trojański, *Holokaust. Zrozumieć dlaczego. Książka pomocnicza do nauczania historii w szkołach ponadpodstawowych*, Warszawa 2003; P. Trojański, G. Szymanowski, *Historia. Ludzie i epoki. Podręcznik do nauczania historii w klasie 3 liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Kraków 1994.

zróżnicowanych programów i podręczników, do wyboru przez nauczycieli; nauczanie przedmiotowe i w ścieżkach edukacyjnych) wymagał zorganizowania na uczelniach wyższych różnych form wspomaganie nauczycieli. W Instytucie Historii zostały zorganizowane m.in. specjalistyczne studia podyplomowe, mające pomagać nauczycielom w pracy w nowych warunkach, w których rolę istotną odgrywała dydaktyka historii. Do takich studiów można niewątpliwie zaliczyć – cieszące się dużym zainteresowaniem – studia: Dziedzictwo kulturowe w regionie – Małopolska¹⁶. Związane z realizacją ścieżki edukacyjnej Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, umieszczonej w podstawie programowej na wszystkich poziomach kształcenia¹⁷. Uczestnicy tej formy doskonalenia w niebanalny sposób potrafili łączyć swoje, już często bogate, doświadczenia związane z wprowadzaniem historii regionalnej do praktyki nauczania i prac pozalekcyjnych, z nowymi oczekiwaniami w tym zakresie, co znalazło wyraz m.in. w różnorodnych i bardzo przemyślanych pracach dyplomowych¹⁸. Pomocą dla nauczycieli realizujących ścieżkę regionalną miała być także opracowana przez pracowników Zakładu, pięknie prezentująca się pod względem edytorskim, pozycja: *Dziedzictwo kulturowe w regionie Małopolska. Ścieżka edukacyjna* pod redakcją Janiny Mazur¹⁹.

W realizacji edukacji regionalnej mieliśmy ważnego sojusznika w postaci Małopolskiego Oddziału Stowarzyszenia Muzealników Polskich, z którego inicjatywy podjęliśmy trud współorganizacji konferencji dla nauczycieli „Muzea dla edukacji” (19–21 września 2002). Na konferencji została zaprezentowana bogata oferta edukacyjna muzeów krakowskich i z terenu Małopolski, zaś moderatorami poszczególnych tematów, oprócz pracowników muzeów, byli: J. Mazur, L. Kudła, P. Trojański²⁰.

¹⁶ Były to studia kwalifikacyjne dla czynnych nauczycieli zainteresowanych realizacją treści regionalnych.

¹⁷ Zob. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów. Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 15 lutego 1999 r. poz. 129, Dz.U. nr 14, s. 600, 618; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dziennik Ustaw z 9 maja 2002, poz. 458, s. 3615–3616; 3635, 3666–3667.

¹⁸ O edukacji regionalnej we współczesnej szkole, naszym doświadczeniu w tym zakresie, związanym też z analizą prac dyplomowych uczestników studiów podyplomowych, mówiłam na Sejmiku Małopolskich Stowarzyszeń Regionalnych w Krakowie 1 grudnia 2006 r. Zob. J. Mazur, *Regionalizm we współczesnej edukacji historycznej*, [w:] *Regionalizm – tradycje – wyzwania – perspektywy. Materiały z pierwszego sejmiku Małopolskich Stowarzyszeń Regionalnych (Kraków, 1 grudzień 2006 r.)*, red. J. Hampel, Kraków 2006, s. 49–62; Zob. też: J. Mazur, *Dziedzictwo kulturowe Krakowa w realizacji regionalnej ścieżki edukacyjnej*, [w:] *Kraków. Studia z dziejów miasta. W 750 rocznicę lokacji*, red. J. Rajman, Kraków 2007.

¹⁹ *Dziedzictwo kulturowe w regionie Małopolski. Ścieżka edukacyjna*, red. J. Mazur, Kraków 2000.

²⁰ *Konferencja „Muzea dla edukacji”*, „Biuletyn Małopolskiego Stowarzyszenia Muzealników Polskich” 2002, nr 1/1.

Innym typem studiów doskonalących nauczycieli były: Studia europejskie (później: Integracja europejska), też poniekąd związane z realizacją ścieżki edukacyjnej o nazwie: Edukacja europejska (w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych), na których zajęcia z dydaktyki historii oraz systemów oświatowych w państwach europejskich prowadzili: prof. dr hab. C. Majorek, prof. dr hab. C. Nowarski, dr J. Mazur, dr L. Kudła²¹.

Ważną formą doskonalenia nauczycieli, wspomagającą ich nie tylko w realizacji wprowadzonej w podstawie programowej tematyki Holocaustu²², ale też zajęć z historii najnowszej, były studia podyplomowe: Totalitaryzm – nazizm – Holocaust (ich kierownikami byli prof. dr hab. Wacław Długoborski, a później prof. dr hab. J. Chrobaczyński), organizowane przez Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu i Instytut Historii WSP (AP) w Krakowie²³. Wykłady i zajęcia seminaryjne określone tematem: „Totalitaryzm, nazizm, holocaust w szkolnej edukacji” realizowali podczas zajęć odbywających się w Muzeum w Oświęcimiu: dr J. Mazur i dr P. Trojański. Swoistego podsumowania tych zajęć dokonałam na Międzynarodowym Seminarium Nauczycieli pt. „Dzieje Żydów w edukacji szkolnej. Jak uczyć o Holocaustie?” oraz w artykule zamieszczonym w tomie będącym podsumowaniem – jak piszą we *Wstępie* jego redaktorzy: J. Chrobaczyński i P. Trojański – „kilku ważnych naukowych konferencji, nauczycielskich spotkań i warsztatów”²⁴.

Także te studia cieszyły się dużym zainteresowaniem nauczycieli, a powstające w ich ramach prace, podobnie jak uczestników studiów regionalnych, przynosiły sporo wiedzy na temat wprowadzania tej tematyki do szkolnego nauczania, zresztą nie tylko historii. Znajdujemy w nich nie tylko propozycje ciekawych i twórczych rozwiązań metodycznych (programy autorskie, konspekty lekcji, propozycje obudowy dydaktycznej wycieczek do miejsc pamięci), ale też próby badawcze oparte na kwerendzie archiwalnej, wywiadach, doświadczeniach rodzinnych oraz z najbliższego kręgu kulturowego. Należy zaznaczyć, że dr P. Trojański, będący pracownikiem Zakładu Dydaktyki Historii, zaangażował się głęboko w tematykę Holocaustu. Był organizatorem bądź współorganizatorem pionierskich w Polsce konferencji dla nauczycieli (krajowych i międzynarodowych), poświęconych problematyce nauczania o Holocaustie (1997, 1998, 1999, 2001). Reprezentując Instytut Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, współpracował przy ich organizacji z takimi instytucjami, jak: The Spiro Institute w Londynie; Fundacja Judaica – Centrum Kultury Żydowskiej w Krakowie; Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Problematykę nauczania o Holocaustie prezentował także na gościnnych wykładach

²¹ Były to studia doskonalące dla nauczycieli z dyplomem magistra lub licencjata ubiegających się o awans zawodowy i chcących prowadzić zajęcia w ramach ścieżek edukacyjnych oraz związane z problemami integracji europejskiej.

²² Zob. Podstawa programowa, op. cit., poz. 229, s. 604.

²³ Były studiami kwalifikacyjnymi dla nauczycieli z dyplomem magistra lub licencjata kierunków humanistycznych.

²⁴ J. Mazur, *Jak uczyć o Holocaustie. Studium Podyplomowe Totalitaryzm – Nazizm – Holocaust – program i efekty*, [w:] *Holokaust. Lekcja historii...*, s. 159–162.

prowadzonych w różnych krajach, m.in. w Izraelu (Tel Aviv, Haifa, Jerozolima – 2000 i n.), Stanach Zjednoczonych (Los Angeles, Baltimore, Boston, Nowy Jork, Floryda – 1998, 2002, 2004, 2006), Kanadzie (Toronto – 2001, 2003). Ponadto występował na konferencjach w: Davos (1996), Londynie (1998), Lewinston – Maine (1998), Wiedniu, Berlinie i in. Jest autorem (lub współautorem) wielu artykułów dotyczących tej tematyki, a także – programu i podręcznika szkolnego.

Nasze zaangażowanie w sprawy przemian edukacyjnych wyrażało się też w analizie aktualnego stanu prac nad reformą oświatową oraz w opiniach na temat przygotowywanych dokumentów, w tym tzw. minimów programowych. Nowym tendencjom i kierunkom w nauczaniu historii oraz przemianom w dydaktyce była poświęcona konferencja, która odbyła się w Krakowie w dniach 21–23 września 1992 r., pt. „Cele i treści kształcenia historycznego w perspektywie reformy szkolnej”, zorganizowana przez: Komisję Dydaktyki Historii Komitetu Nauk Historycznych PAN pod przewodnictwem prof. dr. hab. J. Maternickiego, Instytut Historii – Zakład Dydaktyki Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, przy współudziale Zakładu Dydaktyki Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie²⁵.

Pracownicy Zakładu Dydaktyki Historii w Krakowie podjęli na konferencji następujące zagadnienia: J. Mazur, *Cele historycznego kształcenia w świetle praktyki szkolnej*²⁶; C. Nowarski, *Nauczanie–uczenie się historii czynnikiem rozwojowym ucznia*²⁷, zaś J. Brynkus w wydanej po niej pozycji dokonał podsumowania dyskusji konferencyjnej²⁸.

Działania modernizacyjne w zakresie uprawiania dydaktyki historii związane były także z funkcjonowaniem Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich przy Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie²⁹. Działający w jego ramach – jako jeden z dziesięciu – Zespół Kierunkowy Historii – skupiał dydaktyków historii i historyków z uniwersytetów, wyższych szkół pedagogicznych i innych uczelni kształcących nauczycieli³⁰. Zespołem od 1994 r., kierował (wcześniej: prof. Zbigniew Tabaka) prof. dr. hab. Alojzy Zielecki (WSP w Rzeszowie), sekretarzem była mgr Alicja Zawistowska, zaś członkami reprezentującymi Instytut Historii WSP w Krakowie: prof. dr. hab. Czesław Majorek, dr Janina Mazur, dr Czesław Nowarski i prof. dr. hab. Henryk Żaliński. Zespół ten,

²⁵ Zob. *Cele i treści kształcenia historycznego*, red. J. Maternicki, A. Zielecki, Rzeszów 1996.

²⁶ Ibidem, 55–70.

²⁷ Ibidem, s. 71–81.

²⁸ Ibidem, s. 169–173.

²⁹ Dyrektorem Ośrodka był prof. dr. hab. Zbigniew Zioło, natomiast od 1994 r. prof. dr. hab. Jerzy Jarowiecki.

³⁰ Zob. „Biuletyn Informacyjny Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich” w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, nr 1, Kraków 1995.

wspomagany przez Radę Naukową Ośrodka, inicjował i podejmował prace nad ważnymi zagadnieniami dydaktycznymi, sporządzał analizy problemowe, organizował lub współorganizował ogólnopolskie konferencje i spotkania dydaktyczne, też w ramach tzw. Szkół Dydaktyków Historii.

Działalność Zakładu Dydaktyki była związana z tymi poczynaniami m.in. poprzez udział w pracach organizacyjnych konferencji, podejmowaniem na nich ważnych tematów dydaktycznych, przygotowywaniem do druku materiałów konferencyjnych. W ramach organizowanych w omawianym okresie konferencji poruszano następującą tematykę:

– Organizacja studiów historycznych (stacjonarnych i zaocznych) na uniwersytetach i w wyższych szkołach pedagogicznych (Kraków 1992)³¹.

Referaty (uwzględniam tu tylko pracowników Zakładu Dydaktyki Historii): C. Nowarski, *Studenci historii w uczelniach pedagogicznych o modyfikacji studiów historycznych*³²; J. Mazur, *W poszukiwaniu modelu nauczyciela historii*³³.

– Dydaktyka Historii w akademickim kształceniu nauczycieli historii – I Szkoła Dydaktyków Historii, Kraków, 14–16 grudnia 1995³⁴.

Referaty: C. Nowarski, *Ćwiczenia z dydaktyki historii*; J. Mazur, *Lekcja historii – budowa, konspekt, obserwacje i lekcje próbne*.

– Praktyczne kształcenie kandydatów na nauczycieli historii – II Szkoła Dydaktyków Historii, Kraków, 10–12 grudnia 1996.

Referaty: C. Nowarski, *Naśladownictwo czy oryginalność – celem praktycznych zajęć studenta historii w szkole?*; L. Kudła, *Praktyki studenckie w ocenie nauczycieli praktyków*; J. Mazur, *Między teorią a nauczaniem. Refleksje na temat praktycznego przygotowania studentów*³⁵.

– Edukacja historyczna w zreformowanej szkole – III Szkoła Dydaktyków Historii, Kraków, 14–16 grudnia 1999³⁶.

³¹ Zob. *Organizacja studiów historycznych (stacjonarnych i zaocznych) w uniwersytetach i w wyższych szkołach pedagogicznych*, red. J. Mazur, A. Zielecki, „Problemy Studiów Nauczycielskich”, z. 7, Kraków 1996.

³² Ibidem, s. 49–57.

³³ Ibidem, s. 73–79.

³⁴ Zob. (A.Z.) *Konferencja Naukowa: Dydaktyka historii w akademickim kształceniu nauczycieli. Kraków. 14–16 grudnia 1995 r.*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich”, 1996, s. 31–32.

³⁵ Wystąpienia z obu konferencji znajdują się w pozycji *Praktyczne kształcenie kandydatów na nauczycieli historii*, red. J. Mazur, A. Zielecki, Rzeszów; Zob. L. Kudła, *Praktyki studenckie w ocenie nauczycieli praktyków*, [w:] ibidem, s. 115–121; J. Mazur, *Między teorią a nauczaniem...*, op. cit., s. 27–30.

³⁶ Zob. *Edukacja historyczna w reformowanej szkole*, 1, *Założenia metodyczne*, red. A. Zielecki, Kraków 2000; *Edukacja historyczna w reformowanej szkole*, 2, *Propozycje rozwiązań praktycznych*, red. A. Zielecki, Kraków 2000.

Referaty: L. Kudła, *Korelacja między przedmiotami humanistycznymi w zreformowanej szkole*³⁷; J. Mazur, *Integracja treści historycznych i z zakresu wiedzy o społeczeństwie w programie szkoły podstawowej*³⁸.

– Podręczniki historii dla szkoły XXI wieku – Częstochowa, 29–22 maja 1997³⁹.

Referaty: J. Brynkus, *Zalety i wady współczesnych podręczników historii na szczeblu szkoły podstawowej*⁴⁰; L. Kudła, *Korelacja historii z innymi przedmiotami w podręcznikach do szkoły średniej (LO) – stan obecny, oczekiwania, możliwości*⁴¹; J. Mazur, *Aktualne podręczniki historii – wyniki badań sondażowych*⁴²; P. Trojański, *Model dydaktyczny angielskich podręczników historii*⁴³.

Oprócz wymienionych konferencji, które cieszyły się dużym zainteresowaniem środowiska dydaktycznego, konferencje dydaktyków historii, o charakterze krajowym i międzynarodowym, odbywały się też w innych ośrodkach, będących siedzibami uniwersytetów lub uczelni. Często związane one były z działalnością Komisji Dydaktyki Historii Komitetu Nauk Historycznych PAN, później (od 1994 r.) Krajowej Komisji Dydaktyki Historii, Międzynarodowego Towarzystwa Dydaktyki Historii, Polskiego Towarzystwa Historycznego i Komisji Dydaktycznej Zarządu Głównego PTH, wspierane przez Instytuty Historii lub inne instytuty nauk humanistycznych oraz władze uczelniane. W konferencjach tych na ogół też czynnie uczestniczyliśmy, wygłaszając referaty lub komunikaty, których podstawę często stanowiły podejmowane przez nas określone badania, biorąc udział w dyskusjach, przygotowując swoje wystąpienia do druku w wydawnictwach pokonferencyjnych.

Próbując uporządkować tematycznie problematykę tych konferencji organizowanych w latach 1992–2004, wyodrębniłam w nich następujące zagadnienia:

– Edukacja historyczna w nowych warunkach – na tle doświadczeń historycznych. Konferencje: „Wartości w edukacji historycznej”, Bydgoszcz⁴⁴ (1997); „Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy”, Toruń⁴⁵ (2003); „Edukacja

³⁷ Ibidem, 2, s. 37–41.

³⁸ Ibidem, 1, s. 48–53.

³⁹ J. Walczak, A. Zielecki, *Przeszłość w szkole przyszłości. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Podręczniki historii dla szkoły XXI wieku”, Częstochowa 20–22 V 1997*, Częstochowa 1997.

⁴⁰ Ibidem, s. 143–153.

⁴¹ Ibidem, s. 185–189.

⁴² Ibidem, s. 211–216.

⁴³ Ibidem, s. 309–313.

⁴⁴ *Wartości w edukacji historycznej*, red. J. Rulka, Bydgoszcz 1999. Zob. J. Brynkus, *Człowiek jako wartość podstawowa w edukacji historycznej*, s. 103–109; J. Mazur, *U progu zmian ideału wychowawczego w powojennej Polsce (dylematy nauczycieli)*, s. 202–212.

⁴⁵ *Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy*, red. S. Roszak, M. Strzelecka i M. Ziółkowski, Toruń 2004. Zob. L. Kudła, *Rola edukacji regionalnej w poznawaniu i umacnianiu tradycji*, s. 341–345; J. Mazur, *Co oznacza dziś – być patriotą?*, s. 69–76.

- historyczna a współczesność”, Opole⁴⁶ (2003); „Nauczanie historii w środowisku wielokulturowym”, Zielona Góra⁴⁷ (2003); „Stosunki polsko-ukraińskie w szkolnej edukacji historycznej w wiekach XIX–XXI”, Kielce⁴⁸ (2004); „Region w edukacji historycznej. Nauka – Doradztwo – Praktyka”, Toruń⁴⁹ (2004); „Edukacja w procesie integracji europejskiej”, Białystok⁵⁰ (2003).
- Nauczyciel i uczeń w nowej szkole. Konferencje: „Nauczyciel historii wczoraj, dziś, jutro”, Poznań⁵¹ (1995); „Uczeń w nowej szkole. Edukacja humanistyczna”, Poznań⁵² (2000).
 - Kształcenie historyczne na różnych poziomach i w różnych formach nauczania. Konferencje: „Edukacja historyczna i obywatelska w szkołach ponadgimnazjalnych”, Wrocław⁵³ (2001); „Nauczanie blokowe i zintegrowane przedmiotów humanistycznych w zreformowanej szkole”⁵⁴.
 - Podręczniki historii i media w edukacji historycznej. Konferencje: „Podręcznik historii – perspektywy modernizacji”, Poznań⁵⁵ (1993); „Multimedia w edukacji

⁴⁶ *Edukacja historyczna a współczesność. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr hab. Adamowi Suchońskiemu w czterdziestolecie pracy dydaktycznej i naukowej z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. B. Kubis, Opole 2003. Zob. J. Brynkus, *Wątki biograficzne w edukacji historycznej XX wieku*, s. 377–383; J. Mazur, *Doskonalenie nauczycieli historii w okresie powojennym (zarys problematyki badawczej)*; C. Nowarski, *Przegląd metod stosowanych w pedagogizacji studentów historii w ciągu 45 lat PRL*, s. 315–333.

⁴⁷ *Wielokulturowość w nauczaniu historii*, red. B. Burda, B. Halczak, Zielona Góra 2004. Zob. J. Mazur, *Z problemów edukacji historycznej w środowiskach polonijnych*, s. 103–106.

⁴⁸ *Stosunki polsko-ukraińskie w szkolnej edukacji historycznej w wiekach XIX–XX. Materiały konferencji naukowej, 21–22 październik 2004, Cedzyna k. Kielc*, red. H. Wójcik-Łagan, Kielce 2005.

⁴⁹ *Region w edukacji historycznej. Nauka – Doradztwo – Praktyka*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2003.

⁵⁰ *Edukacja w procesie integracji europejskiej*, red. H. Konopka, Białystok 2003. Zob. J. Brynkus, *Historyczne korzenie europejskiej jedności i ich szkolne odzwierciedlenie*, s. 108–117.

⁵¹ *Nauczyciel historii. Ku nowej formacji dydaktycznej*, red. M. Kujawska, Poznań 1996. Zob. C. Majorek, *Wizerunek nauczyciela historii: współczesność w perspektywie historycznej*, s. 43–67.

⁵² *Uczeń i nowa humanistyka*, red. M. Kujawska, Poznań 2000.

⁵³ *Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. G. Pańko, J. Wojdon, Toruń 2003. Zob. J. Mazur, *Nauczanie historii w gimnazjum – bilans zamknięcia*, s. 101–112.

⁵⁴ *Nauczanie blokowe i zintegrowane przedmiotów humanistycznych w zreformowanej szkole*, red. T. Jaworski, B. Burda, M. Szymczak, Zielona Góra 2002; zob. J. Mazur, *Integracja treści przedmiotowych na przykładzie ścieżki edukacyjnej „Dziedzictwo kulturowe w regionie”*, s. 209–215.

⁵⁵ *Podręcznik historii – perspektywy modernizacji, Materiały konferencji naukowej w Poznaniu w 1993 roku*, red. M. Kujawska, Poznań 1994. Zob. C. Nowarski, *Język poleceń, ćwiczeń i zadań podręcznikowych a potrzeby rozwoju myślenia historycznego*, s. 104–112.

historycznej i społecznej”, Bydgoszcz⁵⁶ (2001); „Historia – Dydaktyka – Media”, Bydgoszcz⁵⁷ (2002).

Wydaje się, że warto tu zwrócić jeszcze uwagę na konferencję zorganizowaną przez Instytut Historii i Instytut Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie w 1999 r., pt. „Europa Środkowa w dekadzie lat 90-tych”, w której także znalazło się miejsce na treści dydaktyczne⁵⁸.

Jak wynika z dokonanego przeglądu, tematyka tych konferencji i spotkań dydaktycznych dotyczyła ważnych w tym okresie problemów edukacji historycznej. Wiązała się także z refleksją teoretyczną i bieżącym doskonaleniem warsztatu dydaktyków historii.

Z doskonaleniem warsztatu dydaktycznego można też łączyć nasz czynny udział w konferencjach międzynarodowych organizowanych poza krajem – na Węgrzech (Hajduszoboszlo 1996 – J. Mazur; Kesztele 1998 – J. Mazur)⁵⁹, na Słowacji (Bańska Bystrzyca – J. Mazur)⁶⁰, w Czechach (Ostrawa 1999 – J. Brynkus, L. Kudła, J. Mazur)⁶¹. Były one też poświęcone przemianom w edukacji historycznej w tych krajach i krajach sąsiednich, treściach historycznych w podręcznikach historii, nowym środkiem nauczania, wiedzy historycznej i stereotypach we wzajemnym postrzeganiu. Ostatniemu zagadnieniu były też poświęcone skoordynowane przez nas w 2002 r. (J. Mazur) badania porównawcze, prowadzone pod patronatem Stałej Wspólnej Czesko-Polskiej Komisji Nauk Humanistycznych przy Ministerstwie Szkolnictwa RC i MEN RP, wśród uczniów gimnazjów, liceów i studentów w Krakowie⁶².

⁵⁶ *Multimedia w edukacji historycznej i społecznej*, red. J. Rulka, B. Tarnowska, Bydgoszcz 2002. Zob. J. Mazur, J. Brynkus, *Programy komputerowe jako efekt twórczej pracy studentów historii*, s. 171–179.

⁵⁷ J. Mazur, *Kobieta na kartach współczesnych podręczników historii*, [w:] *Historia – Dydaktyka – Media...*, op. cit., s. 221–234.

⁵⁸ *Europa Środkowa w ostatniej dekadzie XX wieku*, red. A. Essen, A. Kastory, M. Mikołajczyk, Kraków 2001. Zob. następujące artykuły: J. Brynkus, *Współczesne uwarunkowania edukacji historycznej*, s. 193–199; L. Kudła, *Europa Środkowa w dekadzie lat dziewięćdziesiątych w szkolnej edukacji historycznej – zmiany w zakresie treści, interpretacji i ocen*, s. 186–192; J. Mazur, *Współczesne dylematy dydaktyki historii*, s. 200–205.

⁵⁹ J. Mazur, *Wiosna Ludów w polskich podręcznikach historii*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 3. Studia Historica I” 2001, s. 255–259.

⁶⁰ J. Mazur, *Nauczanie historii na Spiszu*, „Acta Historica Neosoliensia” 1998, 1, s. 91–94.

⁶¹ J. Brynkus, *Bohaterowie dziejów czeskich w polskich współczesnych podręcznikach do nauczania historii na poziomie szkoły podstawowej*, [w:] *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů, Mezinárodní pracovní seminář pořádaný Katedrou Historie Filozofické Fakulty Ostravské Univerzity ve dnech 9–10 listopadu 1999 v Moravské Ostravě*, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta 1, Ostrava 1999, s. 43–56. Zob. też L. Kudła, *Integracja Polski z sąsiadami w szkolnej edukacji historycznej*, s. 57–64; J. Mazur, *Obraz stosunków polsko-czeskich we współczesnych polskich podręcznikach historii*, s. 31–41. Koordynatorem zespołu działającego w ramach Czesko-Polskiej Komisji Nauk Humanistycznych był dr Andrzej Essen (AP Kraków).

⁶² Zob. B. Gracová, *Vědomosti a postoje české a polské studující mládeže*, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava 2004, 153, s. 30–33 i n.

Dużym wyzwaniem dla pracowników Zakładu Dydaktyki Historii okazały się prace związane z wyborem tematyki, a później koncepcji badań i ich prezentacji w ramach Sympozjum Dydaktycznego na 17 Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Krakowie, obradującego pod hasłem „Tradycja a nowoczesność – tożsamość”. Po długich dyskusjach, w których uczestniczyli dydaktycy historii z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Pedagogicznej pod kierunkiem prof. dr. hab. Czesława Majorka, wybraliśmy temat: „Idea zjednoczonej Europy w edukacji szkolnej”⁶³. Temat ten wpisywał się w tendencje zjazdowe, w których chodziło o pokazanie roli historii w procesie integracji europejskiej ze wskazaniem na to, „co historia – jako nauka – może zrobić, aby tworzyć jedność, zachowując różnorodność”⁶⁴. Środowisko krakowskich dydaktyków postanowiło na zjeździe zaprezentować wyniki badań pokazujących, w jaki sposób problematyka integracji europejskiej znajduje wyraz w szkolnej edukacji. Innymi słowy, chcieliśmy ustalić, co młodzi ludzie we współczesnej szkole wiedzą, a także co sądzą na temat Unii Europejskiej; skąd czerpią wiedzę dotyczącą procesów integracyjnych w Europie i czy są nimi zainteresowani; jakie fakty historyczne i postacie wiążą z tymi procesami; jak oceniają rolę szkoły we wprowadzaniu ich w zagadnienia związane z integracją europejską; jak postrzegają nasze wejście do zjednoczonej Europy, na tle naszych doświadczeń historycznych; jakie konsekwencje dla młodego pokolenia wiążą z faktem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.

W przyjęciu i opracowaniu koncepcji badawczej, przygotowaniu narzędzi, przeprowadzeniu badań i ich wstępnym podsumowaniu uczestniczyli: dr Józef Brynkus (AP), dr Grzegorz Chomicki (UJ), dr Lucyna Kudła (AP), dr Janina Mazur (AP), prof. dr hab. Czesław Nowarski (AP), dr Henryk Palkij (UJ), dr Maria Stinia (UJ), dr Piotr Trojański (AP). Na sympozjum, któremu przewodniczył prof. dr hab. Jerzy Maternicki, temat zaprezentowała dr Janina Mazur⁶⁵. W ramach sympozjum zorganizowano także sesję posterową, w której przygotowaniu udział wzięli: dr Grzegorz Chomicki (UJ), dr Andrzej Jureczko (AP), dr Lucyna Kudła (AP). Na uwagę zasługuje też fakt, że jednym z sekretarzy zjazdu był pracownik Zakładu Dydaktyki Historii dr Piotr Trojański.

Na koniec krótką refleksję chciałam poświęcić tematyce prac magisterskich, powstałych w Zakładzie Dydaktyki Historii (Katedrze Edukacji Historycznej) w latach 1992–2010⁶⁶. Chciałam sprawdzić, czy tematyka tych prac w jakiś sposób ko-

⁶³ Po śmierci profesora, moderatorami sympozjum dydaktycznego zostali: prof. prof. Jerzy Maternicki i Czesław Nowarski.

⁶⁴ K. Zamorski, *Organizacja 17 Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, [w:] *Pamiętnik 17. Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie. Tradycja a nowoczesność – tożsamość. Kraków 15–16 września 2004*, red. A. Gabryś, A. Herman, Kraków 2005, s. 169.

⁶⁵ Referat został wydrukowany, zob. J. Mazur, *Integracja europejska w szkolnej edukacji historycznej*, „Wiadomości Historyczne” 2006, nr 3, s. 5–21.

⁶⁶ Dokładniejszy opis bibliograficzny tych prac oraz informacje o tym, pod czym kierunkiem naukowym zostały napisane, podaje Agnieszka Chłosta-Sikorska, *Bibliografia prac doktorskich, magisterskich i licencjackich z dydaktyki historii powstałych w Instytucie Historii*

respondowała z przemianami edukacyjnymi i w zakresie dydaktyki historii. Swoją analizę zacznę od prac zawierających projekty nowych rozwiązań dydaktycznych. Należą do nich: praca Anity Ciupki (1999)⁶⁷, zawierająca pakiet dydaktyczny związany z ówczesnym podręcznikiem historii dla klasy VI, i praca Wojciecha Ducha (1999), zawierająca program komputerowy, mający przybliżyć uczniom historię Nowej Huty⁶⁸. Znajdujemy tu też prace traktujące o możliwościach zastosowania programów komputerowych w nauczaniu–uczeniu się historii w szkole średniej (Ryszard Oleszkowicz 1993) oraz stosowania prezentacji multimedialnych w gimnazjalnej edukacji historycznej (Krzysztof Rozwadowski, praca licencjacka, 2010). Do prac tego typu zaliczyłabym też pracę Anny Dziurskiej o grach dydaktycznych w nauczaniu historii (1994).

Pewna grupa prac oparta była na próbach badawczych (najczęściej w postaci sondażu diagnostycznego), mających na celu dotarcie do poglądów bądź wiedzy respondentów. Należą do nich prace: Danuty Madei (1995), w której autorka zaprezentowała wyniki badań przeprowadzonych wśród trzech pokoleń polskiego Spisza; Anety Grabowskiej (2000) na temat nauczyciela historii, w opiniach uczniów i nauczycieli; Danuty Bachorczyk (2003) o świadomości historycznej i narodowej górali na przykładzie określonej wsi. W sporej liczbie prac łączona jest kwerenda podręcznikowa z badaniami diagnostycznymi, jak np. w pracy Marioli Świerczek (1994) na temat problemu odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku.

Dalsze prace oparte są na badaniach źródłowych i dotyczą określonych postaci historycznych, w tym polityków, np. Ignacego Jana Paderewskiego (Janeczek 1995), ale też historyków i dydaktyków historii, np. Jerzego Dutkiewicza (Rafał Góra, 1998) czy Tadeusza Słowikowskiego (Dorota Gumula 1998).

Wiele prac powstało na kanwie kwerendy szkolnych podręczników historii, z okresu po II wojnie światowej, ale także zupełnie współczesnych (i tych było zdecydowanie więcej). Szukano w nich odpowiedzi na wiele pytań, m.in. jak były prezentowane określone okresy historyczne, np. czasy saskie (Agnieszka Fila 1999); wydarzenia, np. przełomy w czasach Polski Ludowej (Zenon Piotrowski 2001); postacie historyczne, np. Stanisław August Poniatowski (Dorota Olesiak 2001), Władysław Sikorski (Artur Kasprzak 2001; Malwina Soszka 2010), Józef Piłsudski (Elżbieta Karpel 1998), Władysław Anders (Jacek Kogut 1993), Stanisław Mikołajczyk (Bartosz Niedźwiedz 2009), Leopold Okulicki (Dominik Oleksy 2007), Józef Stalin (Maciej Wojtasik 2010); dziedziny i zagadnienia, np. historia kultury (Katarzyna Kuchta 2002), ziemie zachodnie i północne (Katarzyna Barczyńska, 2000), Armia Krajowa (Paweł Stachowicz 2000), kobiety na łamach podręczników (Renata Żyła

WSP/AP/UP w latach 1986–2012, „Annales Universytatis Paedagogicae Cracoviensis. Folia 95. Studia Historica XII” 2012, s. 252–264.

⁶⁷ Jej autorka za jeden z elementów pakietu wygrała ogólnopolski konkurs na pomoc dydaktyczną dla uczniów szkoły podstawowej.

⁶⁸ Warto podkreślić, że program ten powstał z inicjatywy magistranta dużo wcześniej, niż zaczęło się szerokie zainteresowanie społeczne historią dzielnicy. Zob. też J. Brynkus, J. Mazur, *Programy komputerowe jako efekt twórczej pracy studentów*, op. cit.

2000; Anna Lach 2008, Sylwia Stadler 2009), wartości patriotyczne w nauczaniu historii (Marta Kazimierczak 1998). Możemy tu też umieścić pracę poświęconą obrazowi Polski w aktualnych niemieckich podręcznikach historii (Marta Jarosz 1998)⁶⁹.

Spora grupa prac dotyczyła treści z zakresu historii lokalnej i regionalnej, w tym historii Mazowsza, Krakowa, Siewierza, Wadowic, Radomyśla i in., w powiązaniu z ich usytuowaniem w programach, podręcznikach, a także wiedzą i budzeniem zainteresowań uczniów. Znajdujemy tu też prace poświęcone działalności oświatowej wybranych muzeów: w Krakowie (Magdalena Warchał 2009), Bielsku-Białej (Janusz Sablik 1993), Bochni (Monika Buda 2001; Bartłomiej Juszczyk 2007), Oświęcimiu (Szymon Kowalski 2000).

Wiele prac z wcześniejszego okresu dotyczyło zagadnień *stricte* dydaktycznych o charakterze praktyczno-warsztatowym, m.in. na temat stosowania środków dydaktycznych, w tym map (Anna Nowojewska 1993), tablic genealogicznych (Bożena Ślęzak 1993), literatury pięknej (Marta Kanak 1994), literatury pamiętnikarskiej (Marek Bocheński 1995), podręcznika (1996), pieśni historycznych (2006); korelacji historii z innymi przedmiotami (1994), rozumienia pojęć historycznych (1996), nauczania w klasach łączonych (1994). W ostatnich latach tematyka prac uległa zmianie, pojawiło się więcej prac o charakterze historiograficznym i dotyczących historii najnowszej, natomiast sporadycznie – zagadnień dydaktyczno-warsztatowych, uwzględnianych, raczej w pracach licencjackich (np. o pracy z uczniem zdolnym na poziomie gimnazjum – Jarosław Przybyło 2010)⁷⁰.

Na podstawie analizy tematyki prac magisterskich można stwierdzić, że w pewien sposób nawiązywały one do aktualnych zmian w edukacji historycznej końca XX i początku XXI wieku. Wyrażało się to przede wszystkim w docieraniu do obrazu wydarzeń czy ocen prezentowanych w powojennych podręcznikach historii; pokazywaniu określonych tendencji we współczesnych podręcznikach (kultura, postacie kobiece), próbach uchwycenia poglądów, ocen, opinii składających się na świadomość historyczną młodzieży; dostrzeganiu roli historii regionalnej i lokalnej (w tym działalności muzeów), w edukacji historycznej; opracowywaniu propozycji wprowadzania do edukacji nowych mediów (w tym komputera). Wydaje się przy tym, że jednak zbyt mało jest prac związanych z projektowaniem nowych rozwiązań dydaktycznych (występują one natomiast w wielu pracach dyplomowych) i warto by się nad tym zastanowić.

Mam pełną świadomość, że w tym krótkim szkicu nie uwzględniłam całej złożoności prac podejmowanych w Zakładzie Dydaktyki Historii (Katedrze Edukacji Historycznej) w okresie przemian. Starłam się tylko wykazać, że cechowała nas otwartość w reagowaniu na potrzeby środowiska oświatowego, co wyrażało się

⁶⁹ Jej autorka za osiągnięcia w pracy zawodowej otrzymała w konkursie tytuł najlepszego nauczyciela historii w gimnazjum w Małopolsce.

⁷⁰ Prawdopodobnie jest to związane z przyjęciem tzw. strategii bolońskiej i podziałem studiów na licencjackie i magisterskie, ale trochę żal, że w małym stopniu powstają prace magisterskie projektujące nowe rozwiązania dydaktyczne.

m.in. w opracowywaniu programów, podręczników, poradników metodycznych, programów dydaktyki na różnych rodzajach studiów dla nauczycieli itp. Otwarcu byliśmy także na propozycje współpracy wychodzące od różnych instytucji inicjujących i wspierających przemiany oświatowe, i to zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym (m.in. MEN, CODM, WOM-y; muzea, towarzystwa oświatowe, inne instytucje, np. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” w Krakowie).

Wiele uwagi poświęciliśmy „Nowej Szkole”, m.in. recenzując podręczniki i środki dydaktyczne, uwzględniając jej zagadnienia w próbach badawczych, prezentując ich wyniki i swoje stanowiska na konferencjach dydaktycznych w kraju i poza jego granicami. Aby móc wspomagać nauczycieli, a także przygotowywać studentów do pracy w nowych warunkach, doskonaliliśmy własny warsztat dydaktyczny, wymieniając poglądy na konferencjach naukowych, których było w omawianym okresie naprawdę sporo, utrzymując więzi z dydaktykami historii pracującymi na różnych uczelniach, biorąc udział w opracowywaniu nowych programów dydaktyki na różnych typach studiów, uczestnicząc w zespołach uczelnianych zajmujących się problematyką reformy kształcenia studentów (Komisji ds. praktyk; Senackiej Komisji Dydaktycznej), prowadząc badania własne i statutowe, sporządzając analizy dokumentów oświatowych, włączając się w ważne wydarzenie środowiska historycznego (17 Zjazd Historyków Polskich w Krakowie).

Wśród prac modernizacyjnych dotyczących naszej dyscypliny za ważne można uznać prace nad przygotowaniem encyklopedii dydaktyki historii⁷¹, w której uczestniczyli: J. Brynkus (autor 12 haseł), J. Mazur (autorka 17 haseł), C. Nowarski (autor 16 haseł), C. Majorek (autor 31 haseł)⁷². Staraliśmy się w niej uwzględnić zarówno historię, jak i przemiany współczesne dydaktyki historii, tak aby mogli z niej korzystać w swojej pracy nauczyciele i studenci.

Refleksję dydaktyczną staraliśmy się przekazywać studentom, konfrontując ją z praktyką szkolną. W tych działaniach byliśmy wspierani przez nauczycieli – nauczycieli ćwiczeniowych i opiekunów praktyk śródrocznych studentów. Podziękowania za współpracę należy skierować do wszystkich nauczycieli przyjmujących nas ze studentami w swoich szkołach, a zwłaszcza do mgr mgr Adama Dziedzica, Danuty Orłowskiej, Stanisława Jastrzębskiego, Krystyny Wołek, Pawła Kowalskiego, Andrzeja Masiewicza, Zdzisławy Waligórskiej, Magdaleny Kunysz, Macieja Guzikowskiego, dr. Czesława Wróbla.

Czy wszystko nam się udało? Z pewnością nie. Przede wszystkim swoiste przyspieszenie w czasach współczesnych i duże rozliczenia władz i środowisk powodowały pewną doraźność w działaniach i reagowanie bardziej na potrzeby dnia

⁷¹ *Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, pod red. J. Maternickiego, Warszawa 2004.

⁷² Prof. dr hab. Czesław Majorek nie był w tym czasie członkiem Zakładu Dydaktyki Historii, ale z nim współpracował. W latach 1988–1991 był kierownikiem Zakładu, zaś później, przez pewien okres, był jego kuratorem. Zawsze jednak wspierał jego prace, prowadził projekty badawcze (unowocześnianie dydaktyki historii, biografistyka). W związku z tym, nazwisko Profesora niejednokrotnie pojawiało się w niniejszym tekście.

dzisiejszego niż na działalność długofalową. Podejmowaliśmy sporo badań własnych związanych z aktualną sytuacją oświatową, m.in. badania nad patriotyzmem współczesnej młodzieży, czy bilansujące wdrażanie reformy szkolnej, rezygnując z realizacji bardziej ambitnych celów długofalowych. Nie udało nam się np. zrealizować zespołowego projektu badawczego: „Teoretyczne uwarunkowania i edukacyjne zastosowania biografii historycznej” pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Czesława Majorka⁷³. Odwlekały się też prace związane z awansami zawodowymi w Zakładzie (Katedrze) i bardziej ambitnymi publikacjami, co, niestety, nadal odbija się na pracy Katedry. Warto jednak zauważyć, że w okresie tym doszło do obrony prac doktorskich: Józefa Brynkusa (1999), Piotra Trojańskiego (2000), Lucyny Kudły (2002) oraz zakończenia postępowania habilitacyjnego Czesława Nowarskiego (2000). Wydaje się, że ostateczny bilans naszej pracy w okresie przyspieszenia i modernizacji edukacji i studiów można jednak uznać za pozytywny, a przyjęte przeze mnie na początku słowa-klucze: otwartość, modernizacja, zaangażowanie, mogą oddawać sens naszej działalności.

Mam przy tym świadomość, że nie uwzględniłam tu wielu aspektów i wszystkich działań podejmowanych w Zakładzie, m.in. prac nad planami i programami przedmiotu, mało uwagi poświęciłam działalności dydaktycznej, nie przyjrzałam się dogłębniej prowadzonym badaniom i działalności naukowej. Myślę jednak, że pełne opracowanie funkcjonowania Zakładu Dydaktyki Historii Uniwersytetu Pedagogicznego (Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Akademii Pedagogicznej) w Krakowie doczeka się jeszcze swojego autora⁷⁴.

⁷³ Częstkowe wyniki tej pracy niektórzy z nas publikowali w oddzielnych artykułach. Zob. L. Kudła, *Biografie na lekcjach historii – propozycje rozwiązań praktycznych*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 3. Studia Historica I”, 2001, s. 237–254.

⁷⁴ Nie jest w stanie wypełnić tego zadania, choć może go w pewien sposób ułatwić, praca magisterska Marty Lach, *Dydaktyka Historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1946–1996* (1998).